

Laki

mielenterveyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan mielenterveyslain (1116/1990) 2 ja 3 §, 4 §:n 1 momentti, 5 §, 6 §:n 1 ja 2 momentti, 9 a §:n otsikko ja 1—3 momentti, 9 b §:n 1 momentti, 18 a, 19 ja 23 a §, 31 §:n 1 momentti, 31 a §, 32 §:n 1 momentti, 33 §:n 1 momentti, 33 a §:n 1 momentti, 33 b §:n 2 momentti ja 33 c §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §, 4 §:n 1 momentti, 5 ja 19 § sekä 32 §:n 1 momentti, 33 §:n 1 momentti, 33 a §:n 1 momentti, 33 b §:n 2 momentti ja 33 c §:n 1 momentti laissa 1066/2009, 3 § laeissa 1066/2009, 1720/2009, 1338/2010 ja 1310/2014, 9 a §:n otsikko ja 1—3 momentti, 9 b §:n 1 momentti, 23 a §, 31 §:n 1 momentti ja 31 a § laissa 438/2014 sekä 18 a § laissa 20/2016, seuraavasti:

2 §

Ohjaus ja valvonta

Mielenterveystyön yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluu, jollei lailla toisin säädetä, sosiaali- ja terveysministeriölle.

Hyvinvointialueiden tämän lain mukaisen toiminnan valvonnasta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 6 luvussa.

Aluehallintovirasto valvoo valtion mielisairaaloiden järjestämisen ja tuottaman terveyden- ja sairaanhoidon lainmukaisuutta.

Aluehallintoviraston on 2 ja 3 momentissa tarkoitettussa valvonnassaan erityisesti valvottava 4 a luvussa tarkoitettujen itsemääräämisoikeuden rajoitusten käyttöä.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ohjaa sosiaali- ja terveysministeriön alaisena aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi valtion mielisairaaloiden ohjauksessa ja valvonnassa. Lisäksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ohjaa ja valvoo valtion mielisairaaloita erityisesti silloin, kun kysymyksessä ovat:

- 1) periaatteellisesti tärkeät tai laajakantoiset asiat;
- 2) usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskevat asiat;
- 3) asiat, jotka liittyvät Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastossa käsiteltävään terveydenhuollon ammattihenkilöä koskevaan valvonta-asiaan; sekä
- 4) asiat, joita aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintovirastojen tarkemmasta työjaosta ohjauksessa ja valvonnassa voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

Mielenterveystyön asiantuntijavirastona toimii Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

3 §

Mielenterveyspalvelujen järjestäminen

Hyvinvointialueen tulee huolehtia alueellaan tässä laissa tarkoitettujen mielenterveyspalvelujen järjestämisestä osana perusterveydenhuoltoa ja erikoissairaanhoidtoa sekä osana sosiaalihoiltoa. Perusterveydenhuollosta ja erikoissairaanhoidosta säädetään terveydenhuoltolaissa (1326/2010) ja sosiaalihoillostsa sosiaalihoiltolaissa (1301/2014).

Hyvinvointialueen tämän lain nojalla järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia sekä hyvinvointialueiden rahoituksesta annettua lakia (617/2021).

4 §

Mielenterveyspalvelujen periaatteet

Hyvinvointialueen on huolehdittava siitä, että mielenterveyspalvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin hyvinvointialueella esiintyvä tarve edellyttää.

5 §

Mielenterveyspalvelujen yhteensovittaminen

Hyvinvointialueen veloitteesta sovittaa yhteen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 10 §:ssä.

Mielisairautta tai muuta mielenterveyshäiriötä potevalle henkilölle on riittävän hoidon ja palvelujen ohella järjestettävä mahdollisuus hänen tarvitsemaansa lääkinälliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvään tuki- ja palveluasumiseen siten kuin siitä on erikseen säädetty.

6 §

Valtion mielisairaalassa annettava hoito

Valtion mielisairaalassa suoritetaan 15 §:ssä tarkoitettuja mielentilatutkimuksia, ja sinne voidaan hyvinvointialueen sairaalan esityksestä ottaa hoidettaviksi mielisairaita ja muita mielenterveydenhäiriötä potevia henkilöitä, joiden hoitaminen on erityisen vaarallista tai erityisen vaikeaa.

Valtion mielisairaalaan voidaan hyvinvointialueen sairaalan esityksestä ottaa hoidettaviksi muitakin kuin 1 momentissa tarkoitettuja mielisairaita ja muita mielenterveydenhäiriötä potevia henkilöitä, jollei heidän hoitonsa hyvinvointialueen sairaalassa hoidon järjestämisen kannalta ole tarkoituksenmukaista.

9 a §

Tarkkailuun lähettäminen ja lääkärin toimintavelvollisuus

Terveyskeskuksessa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin on laadittava potilaasta tarkkailulähete ja lähetettävä potilas tutkittavaksi sairaalaan, jos hän suorittamansa tutkimuksen perusteella toteaa, että tahdosta riippumattomaan hoitoon määääämisen edellytykset ovat todennäköisesti olemassa. Tutkimuksen yhteydessä on selvitettävä, onko hyvinvointialueen käytettävissä

muita potilaan hoidon tarve huomioon ottaen sopivia ja riittäviä palveluja, ellei ole ilmeistä, että muut palvelut eivät sovellu käytettäväksi tai ovat riittämättömiä.

Hyvinvointialueen palveluksessa olevaan päivystyksessä toimivaan virkasuhteiseen lääkäriin sovelletaan, mitä 1 momentissa säädetään terveyskeskuksessa työskentelevästä virkasuhteisesta lääkäristä.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettu lääkäri voi pyytää poliisin virka-apua siten kuin 31 §:n 1 momentissa säädetään potilaan toimittamiseksi terveyskeskukseen, sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön.

9 b §

Ilmoittaminen hoidon tarpeessa olevasta henkilöstä

Lääkäri voi tutkimuksiin noutamista tai virka-apupyynnön tekemistä varten salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa todennäköisesti tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset täyttävästä henkilöstä terveyskeskukselle tai muulle hyvinvointialueen päivystävälle terveydenhuollon toimintayksikölle, jos hän pitää välttämättömänä tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytysten arviointia.

18 a §

Sairaalasta poistaminen hyvinvointialueen toimintayksikön valvonnassa

Edellä 17 §:n 3 ja 6 momentissa tarkoitettu henkilö, joka on määrätty hoitoon, voidaan ennen lopullista sairaalasta poistamista päästää Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määräämin, henkilön terveydentilan arvioimiseen taikka hänen lääke- tai muuhun terveydenhoitoonsa perustuvien ehtojen sairaalasta enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tänä aikana henkilö on asianomaisen hyvinvointialueen psykiatrisen toimintayksikön valvonnassa. Hyvinvointialueen tulee määrätä valvonnasta vastaava psykiatrinen yksikkö.

19 §

Rikoksesta syytetyn kehitysvammaisen erityishuolto

Jos Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 18 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa toteaa, että kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) 32 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset vastoin tahtoa annettavaan erityishuoltoon ovat olemassa, laitos päättää tahdonvastaisesta erityishuollosta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen päätös vastaa tällöin kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 33 §:n 3 momentissa tarkoitettua hyvinvointialueen vaativan tuen asiantuntijaryhmän päätöstä. Päätöstä ei alisteta hallinto-oikeuden vahvistettavaksi.

Jos Terveiden ja hyvinvoinnin laitos hyvinvointialueen monijäsenisen toimielimen esityksestä katsoo, että kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 32 §:n 1 momentissa säädettyjä edellytyksiä vastoin tahtoa annettavaan erityishuoltoon ei enää ole, erityishuolto on heti lopetettava ja potilas poistettava erityishuoltoa antavasta toimintayksiköstä hänen sitä halutesaan.

23 a §

Virkasuhdetta edellyttävät lääkärin tehtävät

Tarkkailuun ottavan ja tarkkailulausunnon antavan lääkärin, hoitoon määräämisestä, hoidon jatkamisesta ja 4 a luvussa tarkoitetuista rajoitustoimenpiteistä päättävän lääkärin, 12 a §:ssä tarkoitettuna ulkopuolisen lääkärin, sekä poliisin virka-apua pyytävän lääkärin on oltava virkasuhteessa valtioon tai hyvinvointialueeseen.

31 §

Poliisin virka-apu

Poliisi on velvollinen avustamaan kuljetuksessa, jos hyvinvointialueen virkasuhteinen lääkäri katsoo, että henkilön toimittamiseksi terveyskeskukseen, sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön tarvitaan ammattikoulutuksen saaneen saattajan lisäksi muukin saattaja kuljetettavan väkivaltaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi, kun henkilöstä on laadittu tarkkailulähete tai kun henkilö on kuljetettava toimintayksikköön tarkkailulähetteen laatimiseksi.

31 a §

Virkavastuu

Tarkkailulähetteen laativaan, samoin kuin 9 b §:ssä tarkoitettuna ilmoituksen tekevään lääkäriin sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä silloinkin, kun lääkäri ei ole virkasuhteessa valtioon tai hyvinvointialueeseen. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

32 §

Mielentilatutkimusten suorittaminen

Hyvinvointialueen sairaalan tai muun terveydenhuollon toimintayksikön on toimitettava mielentilatutkimuksia ensisijaisesti hyvinvointialueen asukkaalle sekä sellaiselle kyseisellä hyvinvointialueella oleskelevalle Suomen kansalaiselle, jolla ei ole Suomessa kotikuntalaista asuinpaikkaa.

33 §

Mielentilatutkimuksessa olleen matkat asuinpaikkaan

Jos mielentilatutkimukseen sairaalaan otettu henkilö, joka ei ole vangittuna eikä suorittamassa vankeusrangaistusta, poistetaan 18 §:ssä tarkoitettuna tapauksessa sairaalasta, valtioon mielisairaalaan tai hyvinvointialueeseen on velvollinen hänen niin halutessaan järjestämään tai kustantamaan hänen matkansa kotikuntalaisissa tarkoitettuun asuinpaikkaan.

33 a §

Toiminnan ja toimitilojen tarkastus

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto sekä aluehallintovirasto voivat tarkastaa valtion mielisairaaloiden tässä laissa tarkoitetun toiminnan sekä toiminnan järjestämisessä käytettävät toimintayksiköt ja toimitilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi lisäksi perustellusta syystä määrätä aluehallintoviraston tekemään tarkastuksen. Tarkastus voidaan tehdä ennalta ilmoittamatta.

33 b §

Epäkohtien korjaaminen

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto tai aluehallintovirasto voi velvoittaa valtion mielisairaalan noudattamaan 1 momentissa tarkoitettua määräystä sakon uhalla tai uhalla, että toiminta keskeytetään, taikka että toimintayksikön, sen osan tai laitteen käyttö kielletään.

33 c §

Huomautus ja huomion kiinnittäminen

Jos mielenterveystyön ohjauksen ja valvonnan yhteydessä todetaan, että valtion mielisairaala on tämän lain mukaista toimintaa järjestäessään tai toteuttaessaan menetellyt virheellisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto tai aluehallintovirasto voi antaa valtion mielisairaalalle tai virheellisestä toiminnasta vastuussa olevalle virkamiehelle huomautuksen vastaisen varalle.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2023.

Naantalissa ja Helsingissä 8.7.2022

Tasavallan Presidentti

Sauli Niinistö

Perhe- ja peruspalveluministeri Aki Lindén